

■ ION
DODU
BĂLAN

„Omul cu mîrtoaga“ într-o amintire

Știu bine că nu e încă vremea amintirilor. Și, totuși, cînd e vorba de răscolitoarea comedie în patru acte a marelui actor și dramaturg, G. Ciprian, nu pot refuza o evocare scumpă, în stare, cred, să completeze o judecată de valoare estetică. Piesa aceasta a lui G. Ciprian, una dintre cele mai moderne și mai încărcate de poezie din întreaga dramaturgie românească, nu numai că am citit-o, nu numai că am învățat-o pe de rost, în vremea liceului, concomitent cu mîile de versuri latinești, din Vergiliu, Horatius, Ovidiu, Catul

sau Propertius, ci am și trăit-o, am intrat cu colegii mei, cu toată ființa noastră pură de adolescenți, în atmosfera aceea de comedie amară, punctată de o dure-roasă și răscolitoare poezie. Găseam în ea ecouri din Ibsen, Strindberg, Pirandello, dar întîlneam și o undă nouă, de umanism, de omenie românească, întotdeauna solidară cu cei năpăstuiți și oropsiți. Proaspăt înrolați în rîndurile tineretului progresist, revoluționar, animați de romantismul nestăvilit al vîrstei adolescente, am pornit, la puțină vreme după eliberarea țării, cu toți colegii de clasă și cu cîteva colege — care jucau rolul Anei, soția lui Chirică, și al Firei, servitoarea lor — am pornit, zic, cu Omul cu mîrtoaga, prin multe sate ale județului Hunedoara, unde improvizam scene din scînduri vechi de brad, cortine din frumoașe covoare românești, decoruri, care ne apar astăzi de o insolită fantezie.

Veneau să ne vadă, să ne aplaude, chiar, în modul cel mai sincer, sute de țărani, care se îndrăgosteau repede de Chirică, se solidarizau, vădit, cu drama lui și o apostrofau din sală pe Ana, ca și pe cei ce-l luau în deridere. „O, bată-vă Dumnezeu — se auzea, din sală, cîte o voce apostrofîndu-i pe adversarii lui Chirică — dar ce aveți cu omul ăsta cumsecade, de ce-l îngropați de viu ?” Eu jucam cum puteam — am impresia, destul de stîngaci — rolul lui Chirică, un biet arhivar, pe care toți cei din jurul său îl credeau apucat, zurliu, incapabil de ceva bun ; toți, afară de interpretul său, care știa că omul acesta, care crede cu fanatism într-un anume ideal, ascunde, sub modestia și resemnarea lui dezarmantă, ca eroii din povești, puteri nebănuite și resurse morale inepuizabile. Îl iubeam pe acest om necăjit, umilit, ironizat, batjocorit cu cinism : mă cucerea și mă fascina încrederea lui oarbă într-un ideal, chiar dacă acesta se concretiza într-o biată mîr-

toagă, în ipostaza, ridicolă pentru ea, de cal de curse ; mă vrăjea structura sa întimă, de vizionar credincios propriului său destin, și mă chinuiam, ca vai de mine, să transmit ceva din această credință și spectatorilor noștri îngăduitori. Ironizat de prietenii, ajuns batjocura copiilor din cartier, părăsit de soție, pentru prietenul său Varlaam, amenințat cu izgonirea de către proprietar, lovit din toate părțile, inclusiv de nenoroc și de o soartă măsteră, Chirică nu dispera. El credea orbește în steaua lui, ascunsă, încă, în norii tuturor neliiniștilor și ai mistere-lor nedesluite.

În mintea mea de adolescent, hrănită cu povești și cu legende românești, cu proverbe și cu istorioare morale, mîrtoaga lui Ciprian mi se părea a fi calul năzdrăvan din basmele românești, pierdut printre caii făloși, arătoși, din grajdul de la curtea împăratului, Costeliv, răpîcugos, ofilit, îmbătrînit, în fiecare clipă, trăgînd, parcă, să moară, el era, în mintea mea, un depozit de virtuți fizice și morale care așteptau să fie descoperite de Făt-Frumos și revitalizate cu jaurul adus pe un vâtrai și oferit ca hrană. Știam că în sufletul lui Chirică moacă un asemenea jar, care va fi o surpriză pentru deznodămînt. Mă fascinasă mîrtoaga aceasta, în jurul căreia se țeseau atîtea destine, se înflăcărau și se stingeau atîtea visuri. Ei erau pentru mine un simbol al modestiei, aparent, resemnată, dar mereu activă, care învăluie, ca într-o eșarfă vrăjită, valori morale nebănuite. Mi se părea un simbol al viziunii noastre asupra lumii, o viziune cumpătată, realistă, care ne exprimă destinul istoric. În jurul simbolului care se înălța ca o coloană de speranță din mijlocul unei realități cotidiene, mărunte, prăfuite, fără orizont și fără profunzime, desfășuram bătaia dintre trufia fanțoșă, superficială, și modestia funciară.

„Eheu fugaces, Postume,
Postume, labuntur anni...”

Au fugit anii... și elevul
înimos care-l interpreta pe
Varlaam, Cimbru Victor Odi-
lio, e acum actor de presti-
giu la Teatrul din Arad; cel
care-l interpreta pe Nichita,
Miron Rațiu, e dirijor la
Oradea, cunoscut în țară și
peste hotare; Ana, Ileana
Ploscaru, este o excelentă
actriță a teatrului românesc
și, deși s-a stabilit la Con-
stanța, vocea ei o aud încă
răsunind convingător în mo-
destele sate hunedorene. După
izbinda lui Chirică, o văd,
întoarsă în casa lor, pocăită
și purificată, cuprinsă, parcă,

de o dorografie mistică: „Ana:
E un sfânt. Priveți lumina
din jurul capului său. Pri-
viți. (...) Priveți cum rid
ochii lui și ce zîmbet de co-
pil i se oglindește pe fața
albă ca varul și cum i se
scaldă tot părul în lumină...
E un sfânt, e un sfânt!”

Izbinda lui Chirică, tri-
umful credinței într-o idee,
într-un ideal, fermitatea lui
morală, consecvența în ac-
țiune, ne întăreau, fără să
ne dăm seama, convingerile
noastre, transformind o nă-
zuință încă neclară în ho-
tărârea de a ne înrola în
lupta cea mare, menită să
scoată la lumină, din graj-

durile istoriei, valorile soco-
tite, atît amar de vreme,
niște mirzoage. Cu recuno-
ștința cuvenită, mărturisesc
aici că datoram descoperirea
acestor sensuri simbolice ad-
mirabilului profesor de ro-
mână și franceză Ion Dumitru,
animatorul și sprijini-
torul acelei trupe de artiști
amatori; dintre care unii au
devenit profesioniști de o
deosebită valoare, pentru că,
vorba lui Chirică, „Toamna
se numără bobocii”.

Mă cutremură cuvîntul
toamnă, legat de biografia
generației mele, dar nu-i ni-
mic, e numai începutul,
și-apoi, „niciodată toamna nu
fu mai frumoasă...”

NOTE

O nouă biografie eminesciană

Distinsul eminescolog Au-
gustin Z. N. Pop compri-
mă, în recenta sa carte „Pe
urmele lui Mihai Eminescu”,
informație mai veche și mai
nouă, pentru a fixa docu-
mentar peregrinările poetu-
lui național. Cu punct de
plecare mai ales în volume-
le sale („Contribuții docu-
mentare la biografia lui Mi-
hai Eminescu”, Buc., 1962;
„Noi contribuții documentare
la biografia lui Mihai Emi-
nescu”, Buc., 1969; „Mărtu-
rii... Eminescu-Veronica Mi-
cle”, Buc., 1967), această

carte, pasionantă sub rapo-
tul amănuntului biografic, e
scrisă în spiritul teribilei ge-
nerații interbelice de emi-
nescologi, ce dezlănțuie cam-
panii publicistice pentru o
precizare cit de mărunță pri-
vind viața poetului. Sînt ne-
cesari acești cercetători, pen-
tru că ei, după răbdătoare
muncă de arhivă, oferă ma-
terial de interpretat.

Aflăm în cartea lui Au-
gustin Z. N. Pop tot ce se
poate afla despre drumurile
lui Eminescu. Desigur, și
despre drumurile teatrale.
Primul, în anii 1864—1865,
cu trupa Fani Tardini, cele-
lalte, mai pline de evenimen-
te și de urmări în biografia
operei, între 1866 și 1868.
Reținem cite ceva din co-
pioasele date oferite de au-
tor. În trupa lui Iorgu Ca-
ragiale, în 1867, se află și
mediocra actriță Lina Po-
pescu, identificată de Au-
gustin Z. N. Pop drept „mu-

za reală a poetului pentru
„Amorul unei marmure”. În
turneul său prin Ardeal, în
1868, M. Pascaly află în is-
toricul Al. Papiu-Iliarian un
cald susținător. Se comunică
scrisoarea lugejeanului Atha-
nasie Marienescu, viitorul
mare folclorist, atestînd in-
teresul local pentru turneul
Pascaly, precum și înlesni-
rile materiale făcute trupei.
Ilustrațiile capitolului des-
pre teatru rețin și ele. Pri-
vim caseta de machiaj cu
monogramă, a lui Eminescu,
folosită în perioada turne-
elor, imaginile vechilor teatre
din Sibiu și din Lugoj, teat-
re în care a poposit roman-
ticul sufleur al trupei Pas-
caly.

Întregul volum este desfă-
tător, pentru cititorul cu
răbdare și cu pasiunea bio-
grafiilor neromanțate.

I. N.